

El Guinardó: barri i mercat DEL FRAGMENT A LA CENTRALITAT

Joan Villoro

De la lectura de cartografia del barri del Guinardó es plante-gen les següents consideracions:

■ La construcció del barri del Guinardó de Barcelona s'inicià en un territori rural de la perifèria de Barcelona, caracteritzat per l'acusada topografia. Camins, torrents, finques agrícoles, masies, donen un ordre rural a aquest territori d'allò que podem considerar com el Guinardó antic delimitat pels eixos estructurants de la travessera de Gràcia, el camí d'Horta (carrer Garrotxa), i el camí de la Font Castellana - Dos Rius (avinguda Mare de Déu de Montserrat). Ordre rural, que condiona la construcció del barri per fragments que corresponen a finques que amb una ordenació parcel·laria s'urbanitzen amb uns teixits de carrers sense un pro-

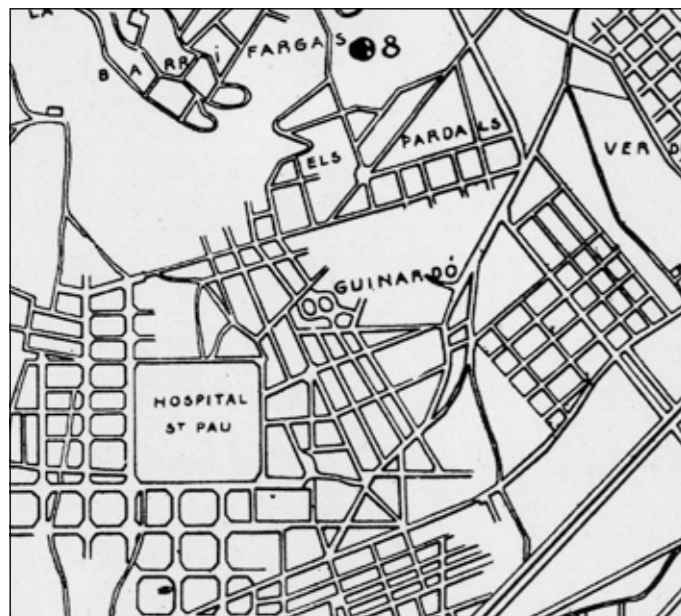
jecte de conjunt entre els dos antics municipis de Sant Martí de Provençals i Sant Andreu de Palomar que es varen agregar alhora a Barcelona (1897).

La construcció del barri comença en el municipi de Sant Martí de Provençals, amb la urbanització de dues finques, mas Guinardó (1896) i mas Viladomat (1897), de les quals només es conserva la masia de la primera finca, i on l'ordenació urbana respon a l'optimització d'un parcel·lari que permeti un gran nombre de parcel·les i habitatges (front tipus de parcel·la de 6 metres). El projecte de parcel·lació és del mestre d'obres Pere Bosch Cardellach, en què és remarcable la dimensió de secció i el traçat dels carrers arbrats, a tocar de l'Eixample Cerdà (1859) que amb límit a la travessera de Gràcia s'adapta i estableix al municipi segons projecte (1887) de l'arquitecte municipal Pere Falqués.

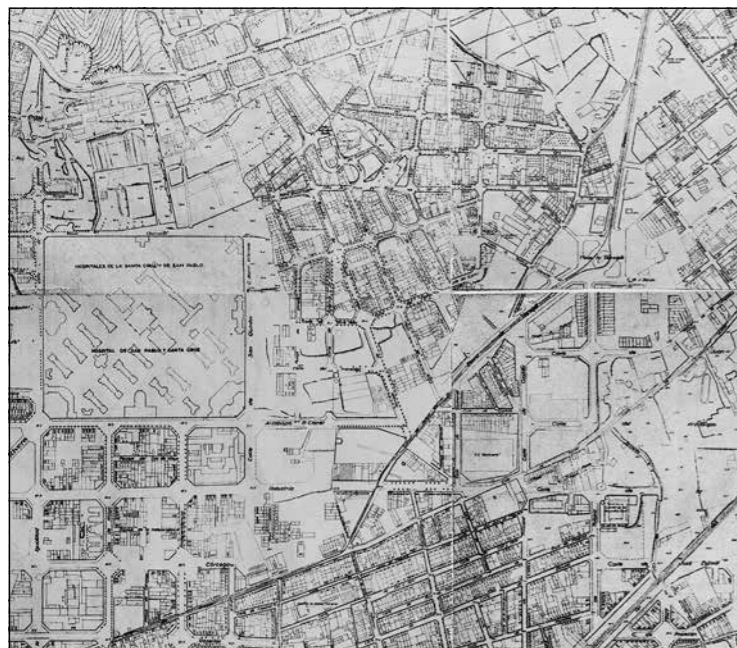
Territori del Guinardó amb la urbanització de les finques del mas Guinardó i del mas Viladomat i la seva connexió amb un hipotètic Eixample (1903)

La urbanització de les dues finques esmentades, s'estructura a la part més baixa a partir de la cruïlla de la travessera de Gràcia i el camí d'Horta des d'on neix el carrer més important, rambla Volart, que connecta amb el mas Guinardó a la part alta, no tenint malauradament continuïtat fins el passeig de la Font Castellana - Dos Rius (1913) (avinguda Mare de Déu de Montserrat) pel que sembla amb motiu de la prioritat d'obtenir el màxim nombre de parcel·les a banda i banda del carrer de la Bisbal, donant lloc a una discontinuïtat viària manifesta.

Estructura urbana del Guinardó segons el Pla de jardins i camps de joc de la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona (1920)

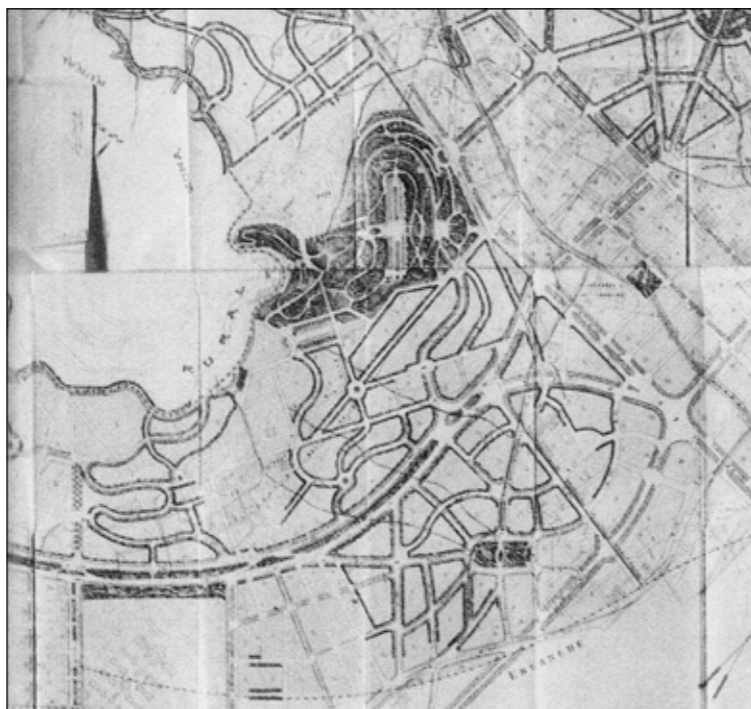
La urbanització d'una finca a la zona del mas Vintó incorpora un nou fragment de construcció del barri, on destaca un eix estructurador, el carrer Oblit, en continuïtat amb el carrer Flors de Maig de la urbanització del mas Guinardó, on es construeix un conjunt parroquial de Sant Joaquim dels P.P. Mínims amb església (1903), convent, seminari, a més d'unes escoles. L'estructura urbana, en aquest cas, no presenta la remarcable dimensió viària de les primeres urbanitzacions esmentades, encara que comparteixen un traçat urbà d'illes allargades en el sentit del

Els teixits residencials del Guinardó segons el plànol de la ciutat de l'Ajuntament de Barcelona de V. Martorell (1929)

pendent, on els habitatges (cases familiars amb eixida hort-jardí) es disposen afrontats als carrers, amb una ordenació tancada, donant lloc a uns teixits residencials de caràcter suburbà amb optimització del nombre de parcel·les i habitatges.

Entre les finques urbanitzades, els fragments, es produeix l'extensió de les trames de carrers que van completant la forma urbana del conjunt del barri sense un projecte a l'efecte que incorpori la previsió d'espais urbans i cívics propis d'un projecte de ciutat, front el projecte del Pla d'enllaços (1907) de Lleó Jaussely en què es dibuixa una ordenació de caràcter més orgànic del conjunt.

Ordenació urbana del Guinardó segons el Projecte d'enllaços de L. Jaussely (1907)

Aquesta construcció del barri, per fragments, ha comportat uns teixits residencials diversos de difícil encaix de les seves peces urbanes on són remarcables connexions i discontinuïtats. La dificultat de les connexions del barri amb l'entorn, es fan evidents amb la construcció del recinte de Sant Pau que tanca i trenca la connexió amb Gràcia mitjançant la Travessera, amb la discontinuïtat de la rambla Volart cap a l'avinguda Mare de Déu de Montserrat, i amb la discontinuïtat del carrer Oblit que, a la part baixa i fins al carrer Garrotxa, no arriba a connectar amb el passeig de Maragall i, a la part alta, perd la connexió amb el car-

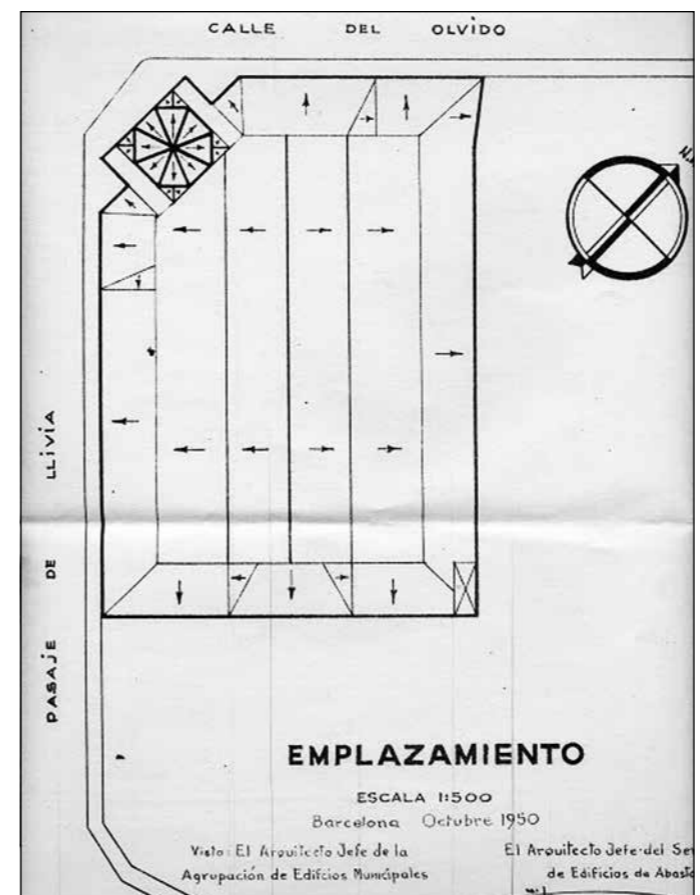
L'illa del mercat del Guinardó segons el plànol de la ciutat de l'Ajuntament de Barcelona de V. Martorell (1929)

rer Mas Casanovas i el carrer Sant Quintí mitjançant el desaparegut carrer Antonio M. Quadrado amb una esplanada triangular al peu de l'antic camp del Martinenc. La desaparició d'aquesta connexió ha comportat la discontinuïtat del carrer Juliol amb motiu de la recent instal·lació esportiva del carrer Telègraf. Sense el recinte emmurallat de Sant Pau, les connexions del Guinardó amb el conjunt de la ciutat hagués obert unes possibilitats per superar l'aïllament del barri.

Entre els fragments urbanitzats destaca per la seva singularitat un àmbit illa entre els carrers Oblit i Teodor Llorente i els carrers Garrotxa i passatge Llívia, de configuració irregular que per la seva dimensió i morfologia permet encabir usos diferents als residencials com els industrials i comercials.

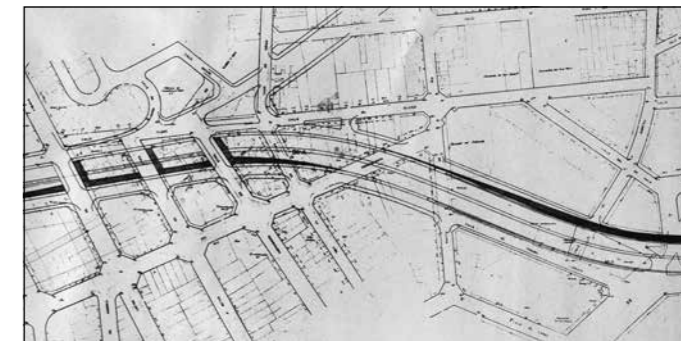
En aquest lloc, amb una posició urbana que articula els teixits residencials, sorgeix un espai mercat per a servei a un barri, en aquell moment dit barriada, que va incrementant la seva població i en proximitat a la plaça de Maragall i a la ciutat que arriba sense cap espai mercat, per la qual cosa el mercat del Guinardó assoleix un abast més enllà del barri que li dona nom.

Aquest espai de mercat, a cel obert (plaça) o cobert, esdevé una instal·lació consolidada com a mercat amb la construcció en una parcel·la municipal d'un edifici amb gran nau interior i obert a l'entorn segons projecte (1950) de l'arquitecte Bonaventura Bassegoda.

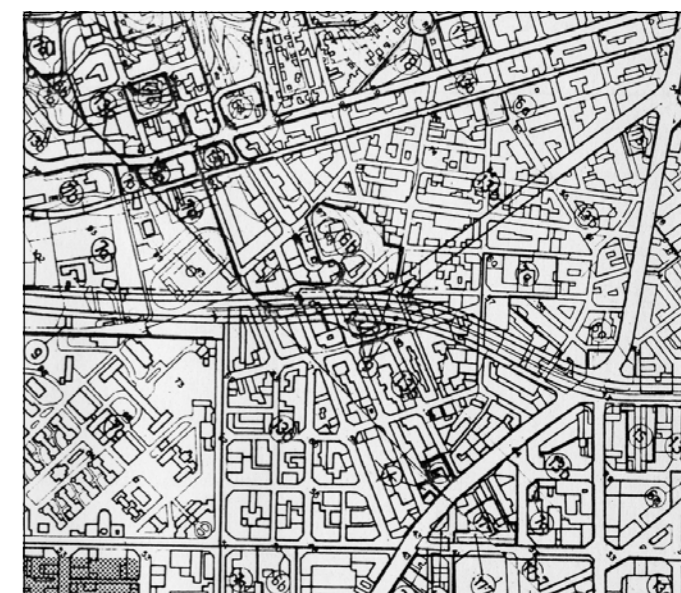

Projecte del mercat del Guinardó, amb la torre com element destacat, de l'arquitecte B. Bassegoda (1950)

Aquesta disposició, amb parades de venda obertes al passatge Llívia i el gran nombre de parades de venda a l'interior de la nau, va donar lloc a la revitalització de l'entorn amb activitat comercial amb un increment de vida urbana, el que donà lloc a l'aparició d'una centralitat urbana del barri on és remarcable la seva dimensió com a equipament i patrimoni públic. El projecte del Pla Especial de traçat del I Cinturó de Ronda (1969) que va ser recollit al Pla General Metropolità de Barce-

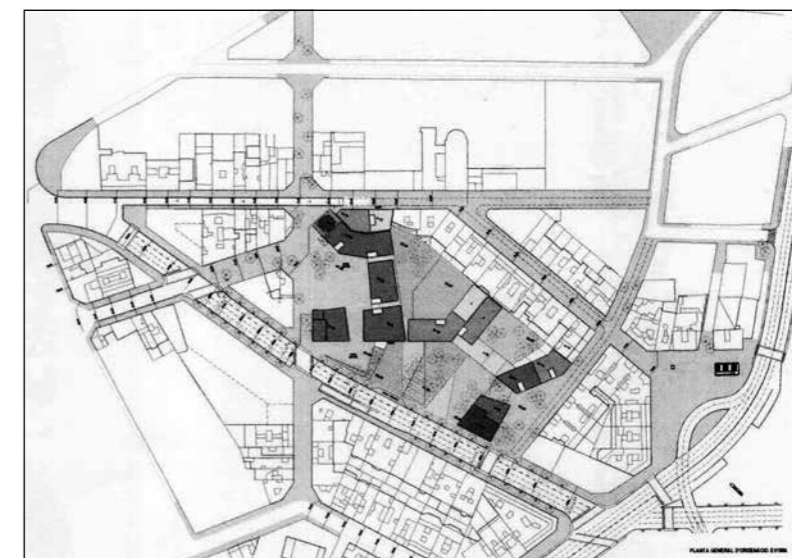
Pla especial del I Cinturó de Ronda a l'illa del mercat del Guinardó i el seu entorn (1969)

Pla General Metropolità de Barcelona (1976)

lona (1976), va afectar una part de l'edificació del mercat i de tot l'entorn, el que va provocar, amb el pas del temps, l'afectació d'edificacions i activitats amb la pèrdua dels valors urbans assolits i del patrimoni existent.

El canvi de criteri del que han de ser les vies ràpides i segregades a la ciutat va comportar la desafectació (1991) de gran part de les edificacions i del propi mercat encara que amb pèrdues no recuperades de les activitats comercials i de mercat assolides anteriorment, amb una degradació progressiva del lloc.

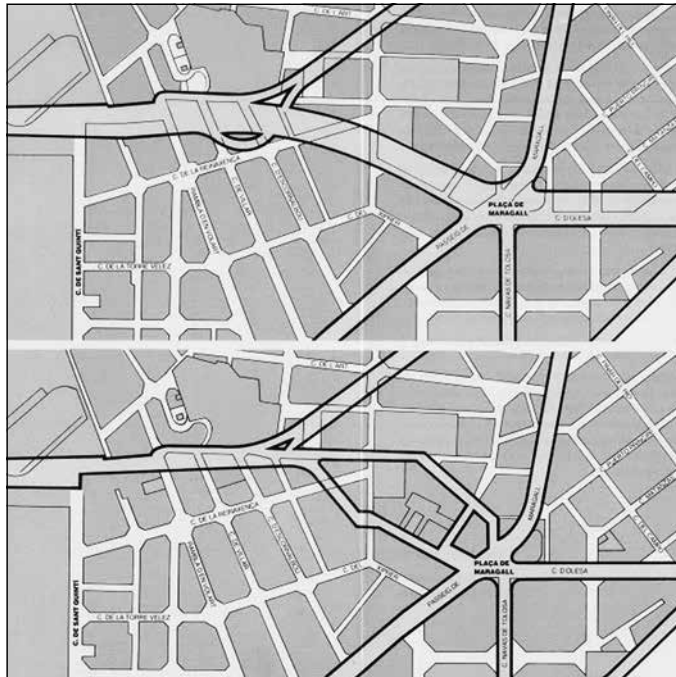

Projecte de l'illa d'equipaments del mercat del Guinardó dels arquitectes Ll. Cantalops, A. Valero, M. Bayona, M. Vicente (2005)

■ L'opció viària al I Cinturó ha estat un carrer de l'amplada dels de l'Eixample (20 metres) que permet superar la discontinuïtat de la trama urbana que comportava el Cinturó, on el carrer Teodor Llorente es connecta amb el carrer Garcilaso, a l'altra banda del passeig de Maragall, com a accés des de la Ronda del Guinardó a la futura estació de la Sagrera.

L'Ajuntament de Barcelona, davant d'aquesta situació, planteja un nou projecte (2000) per a aquest espai mercat amb una illa d'equipaments diversos que a més d'un mercat galeria interior, de reduïda dimensió respecte de l'anterior, inclou una superfície comercial alimentària, una residència per a la tercera edat i centre de dia, un centre d'atenció primària, un casal per a joves, i una escola bressol.

El nou conjunt d'equipaments i serveis respon a una ordenació urbana oberta, segons projecte dels arquitectes Lluís Cantalops Dalmau, Albert Valero Cabré, Marta Bayona Mas, i María Vicente Carrió (2005), front l'anterior ordenació tancada, el que permet incorporar nous espais oberts places amb front al passatge Llúvia i als carrers Teodor Llorente i Garrotxa en el lloc de la desapareguda masia de can Girapells. Aquesta nova intervenció aporta un model urbà innovador al barri, el que permet recuperar i refermar la centralitat urbana anteriorment existent i perduda.

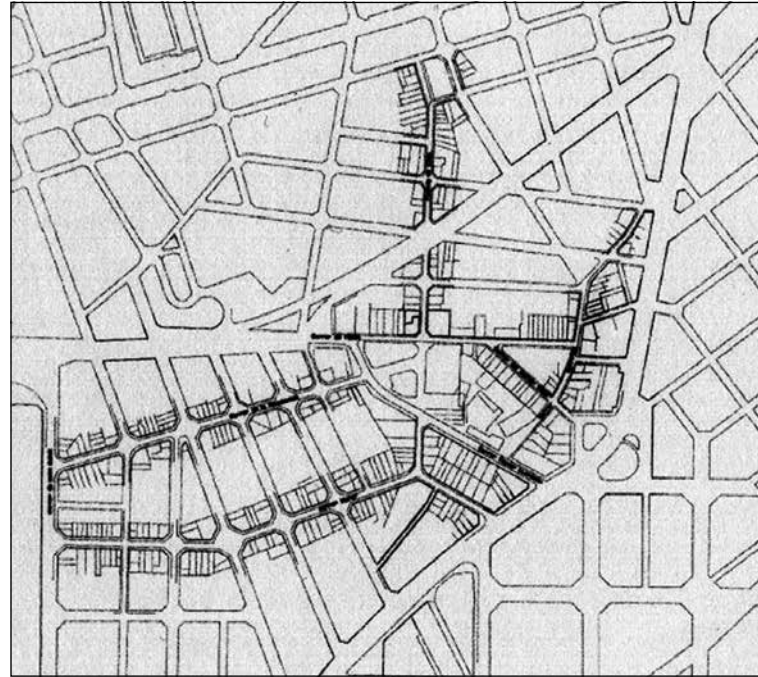
Comparativa de les afectacions del I Cinturó de Ronda amb les desafectacions parcials posteriors, a l'illa del mercat del Guinardó i el seu entorn (1991)

■ Aquesta opció d'ordenació urbana, que incorpora nous espais amb valor urbà remarcable, ha estat incompatible amb el manteniment de la nau de l'antic mercat que, més enllà del seu interès pels seus arcs estructurals, amb la seva preservació s'hagués dis-

posat d'una nau coberta singular i de grans dimensions única al barri per poder encabir activitats col·lectives diverses.

El manteniment de l'antiga torre ha estat l'únic element d'interès patrimonial que permet la permanència en la memòria dels veïns d'aquell mercat del Guinardó.

La nova illa d'equipaments, juntament amb la construcció d'habitatges de promoció pública, reforça la centralitat del lloc amb la concurrència de tres eixos estructuradors del Guinardó que haurien de veure incrementat el seu caràcter com a eixos cívics.

El Guinardó – Eixos viaris i mercat (2000)

- Eix Mercat – Sant Pau (passatge Llúvia, carrer Xiprer, carrer Torre Vélez)
- Eix Mercat – Hospital (carrer Reinaxença)
- Eix Mercat – Ronda Guinardó (Jardins Frederica Montseny, Mas Guinardó, Instal·lacions esportives, Can Melis –centre cívic, Ravetllat Pla)

La posada en marxa de tots els equipaments i el reforç d'una estructura urbana en xarxa cívica del barri, mitjançant els seus eixos estructuradors de connexió amb els altres equipaments i espais existents i previstos, donen una oportunitat per resoldre les problemàtiques que pel Guinardó han suposat el recinte de Sant Pau i la implantació de la Ronda, i per definir i construir definitivament la gran illa d'equipaments de can Melis – Ravetllat Pla.

Els tres eixos que articulen els tres grans àmbits d'equipaments del barri (Sant Pau, Mercat, Can Melis-Ravetllat Pla), com a sistema urbà, han de permetre reforçar l'estructura urbana amb una xarxa d'espais i equipaments públics que ajudi a resoldre el projecte del Guinardó futur.

